

Науковці внесли конструктивні пропозиції до Коаліційної угоди

Оприлюднені проекти Коаліційної угоди (на сьогодні Коаліційну угоду вже підписано. – Прим. ред.) стали декларацією намірів нової влади щодо організації суспільного буття країни. Активні та відповідальні спільноти громадян мають свої ідеї щодо змісту цих угод. Наводиться лист з цього питання до керівників держави від Українського фізичного товариства. У ньому йдеться не про збільшення державного фінансування науки, а про раціональну організацію управління наявними ресурсами та уникнення їх марнування, що є предметом *державної політики* в науковій сфері.

«Президенту України П. Порошенку
Прем'єр-міністру України А. Яценюку
Вельмишановний Петре Олексійовичу!
Вельмишановний Арсенію Петровичу!

Український народ виявив велику довіру очолюваним Вами політичним силам, пов'язавши з ними надії на дальший рух України до Європи. Водночас це покладає на Блок Петра Порошенка й “Народний фронт”, які, сподіваємося, стануть невдовзі основою нової парламентської коаліції (на сьогодні ці партії утворили коаліцію. – Прим. ред.), і величезну відповідальність за визначення правильних орієнтирів такого руху.

Тому нашу тривогу викликало те, що і проект Коаліційної угоди, оприлюднений Блоком Петра Порошенка, і перелік першочергових законодавчих ініціатив партії “Народний фронт” майже або й зовсім не торкаються проблем розвитку національної освіти й науки.

Ми вважаємо, що ці проблеми заслуговують на першочергову увагу, оскільки саме наука є основою сучасної інноваційної економіки, розвинутого громадянського суспільства, а розробки вітчизняних учених можуть забезпечити надійну обороноздатність держави в умовах російської агресії.

Сьогодні щодо стану української науки висловлюють різні оцінки. Одні вважають, що її система працює в основному ефективно і потребує лишень додаткового фінансування. Інші переконані, що ця система потребує докорінної перебудови. Тому спробуємо звернутися до об'єктивних фактів.

На нашу думку, з метою визначення ступеня ефективності чи неефективності вітчизняної науки слід насамперед порівнювати рівень фінансування досліджень і розробок у різних країнах та досягнуті при цьому результати. З урахуванням коливань валютного курсу і секвестрів бюджету в 2014 р. цей рівень фінансування в абсолютних цифрах в Україні приблизно у 10 разів нижчий, ніж у Польщі, в 100 разів нижчий, ніж у Росії, в 1000 разів нижчий, ніж у США. Бюджетне фінансування науки в нас опустилося до

позначки нижчої 0,25 % ВВП, що є показником слабкорозвинутих країн Африки (орієнтир, визначений Лісабонською стратегією для країн ЄС – 3 %).

Відтак розмови про те, що начебто в “Україні на науку марнуються величезні кошти” – завідомо неправдиві й недобросовісні. Українська наука виживає (і часто продукує цілком конкурентні за світовими мірками результати) за такого рівня фінансування, за якого, згідно з усіма міжнародними наукометричними канонами, вона вже мусила б загинути. А одна надрукована українськими науковцями стаття в журналі, включеному до міжнародної бази Web of Knowledge (де критерії оцінювання абсолютно однакові для всіх), “коштує” для нашого бюджету в 10 разів менше, ніж аналогічна стаття західних колег – їхнім платникам податків (і в цьому сенсі ККД наших дослідників на порядок вищий!). І це є заслугою українських учених, які примудряються працювати за немислимим для їхніх європейських колег умов.

Тому ми наголошуємо: заяви, начебто віддачу від української науки можна підвищити лишень за рахунок адміністративних реформ і без збільшення рівня її підтримки, – завідомо нефахові й безвідповідальні. Сучасні результати проривного рівня немислимі без дорогого експериментального обладнання, матеріалів, реактивів, баз даних і літератури. Коштів на все це український бюджет давно вже майже не передбачає, обмежуючись фактично лишень виплатою злидненої за світовими мірками зарплатні й утриманням (українським) будівель наукових установ.

Неприйнятною і нефаховою також є пропозиція суттєво зменшити число вчених в Україні, зосередившись на підтримці порівняно невеликого числа “проривних” колективів і напрямів. Адже число дослідників в Україні (і насамперед у сфері природничих і технічних наук, які визначають науково-технічний прогрес), за роки незалежності вже скоротилося майже в п’ять разів, і нині за числом дослідників на 1000 населення ми опинилися нижче переважної більшості країн ЄС. А існування “проривних” колективів без широкого підґрунтя професійних наукових спільнот середнього рівня неможливе – це азбучна істина.

Ми переконані: нинішня система підтримки науки в Україні потребує вдосконалень, але їх повинні проектувати і здійснювати фахівці. Інакше ризикуємо безповоротно втратити унікальний науковий потенціал, який ми зберегли досі і за яким досі за всіма об’єктивними критеріями перебуваємо серед 20–30 провідних держав світу.

Тому ми наголошуємо: на часі – ухвалення нового закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, який визначив би державну

підтримку науки як основу сучасної інноваційної економіки та обороноздатності країни, гарантував би достатнє базове бюджетне фінансування наукових установ для збереження провідних наукових шкіл і водночас – підтримку пріоритетних фундаментальних і прикладних досліджень за результатом відкритого конкурсу на грантовій основі та в рамках виконання державних цільових програм.

Держава має гарантувати збереження унікального наукового потенціалу Національної академії наук України з одночасним реформуванням принципів її управління в напрямі демократизації й зорієнтованості на виконання пріоритетних державних завдань. Водночас мають здійснюватися цілеспрямовані заходи для зближення університетської та академічної науки, покращення умов для наукової праці у ВНЗ.

Ключовим питанням в Україні є створення сучасної інноваційної системи для забезпечення неперервного зв'язку в ланцюжку від дослідної лабораторії й до виробництва, що включатиме технологічні та наукові парки, венчурні фонди, мережі трансферу технологій тощо. Адже цей зв'язок в Україні порушено не з боку науки, а з боку енерговитратної, деформованої, пристосованої до отримання надприбутків в умовах корупції економіки.

Водночас необхідні дієвий захист інтелектуальної власності – як необхідна передумова успішної комерціалізації наукових розробок, здійснення політики “нульової толерантності” щодо плагіату в науці, аж до позбавлення наукових ступенів і вчених звань, отриманих на підставі доведеного плагіату.

Ці зусилля має вінчати повноправне входження України до Європейського дослідницького простору після набуття нею асоційованого членства в Рамковій програмі ЄС «Горизонт-2020» (що прямо передбачено ст. 376 ратифікованої українським парламентом Угоди про асоціацію з ЄС).

З проблемами науки тісно пов'язані проблеми освіти, причому не лише вищої (де слід завершити перехід до європейських стандартів), але й середньої, де має бути неодмінно забезпечено високий рівень викладання предметів природничо-наукового циклу. Адже без цього говорити про високотехнологічне майбутнє України не реально.

Українське фізичне товариство, яке є повноправним членом Європейського фізичного товариства і об'єднує провідних науковців-фізиків та популяризаторів науки, закликає державну владу зробити нарешті науку пріоритетом державної політики. Переконані: тільки на такій основі можливий омріяний прорив України до Європи.

УФТ готове надати експертну підтримку в опрацюванні тієї частини Коаліційної угоди, де буде закріплено зобов'язання коаліції всіляко сприяти

розвитку науково-технічного та освітнього потенціалів України і, за участі наукової та освітянської громадськості, реалізувати комплекс заходів для оптимізації умов для освітянської та наукової діяльності...» (**Матвієнко К. Науковці внесли конструктивні пропозиції до Коаліційної угоди // UAINFO** (<http://uainfo.org/blognews/427991-naukovc-vnesli-konstruktivn-propoziciji-do-koalitsynoyi-ugodi.html>). – 2014. – 31.10).